

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка

**Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

(підпис)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри
А.М. Остряко
(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 032 Історія т археологія

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Протокол № 1 від 01 вересня 2020 р.

Розробник: **Коваленко Олександр Борисович**, кандидат історичних наук, професор кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Мова навчання – українська.

Опис навчальної дисципліни

Навчальний курс «Українська історіографія» є нормативною дисципліною, що викладається у VIII семестрі бакалаврату зі спеціальності 032 Історія та археологія і включає 30 годин лекцій, 20 годин практичних занять і 70 годин самостійної роботи. Форма підсумкового контролю – екзамен.

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4	4
Кількість годин:	120	120
- лекції	30	6
- практичні / семінарські	20	4
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	70	110

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Українська історіографія» полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти компетентностей, пов'язаних з розумінням місця, значення та функцій історіографії у системі історичної науки як рефлексивної наукової дисципліни, покликаної з'ясувати проблематику історичних досліджень, репрезентативність актуалізованої джерельної бази, методологічні принципи історичного пізнання, форми і методи популяризації історичних знань.

Предмет курсу «Українська історіографія» становить соціальна та інтелектуальна історія історичної науки в Україні, її роль та місце у соціокультурному і духовному житті суспільства як явища науки та культури з властивими їй національними рисами й ознаками.

Завдання курсу «Українська історіографія» полягають у з'ясуванні гносеологічної природи історіографічних знань; оволодінні категоріальним / понятійним апаратом української історіографії; виділенні основних етапів розвитку історичної науки в Україні та української історіографії як її складової; висвітленні процесу виникнення і розбудови організаційної структури історичної науки в Україні; з'ясуванні специфіки провідних напрямів, течій та наукових шкіл в українській історичній науці; визначенні місця наукової спадщини видатних українських вчених в історіографічному процесі та соціокультурному житті суспільства.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Зародження та становлення української історіографії.
2. Українська історіографія XIX – початку XXI ст.

Статус навчальної дисципліни _ нормативна__

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Українська історіографія»:

ЗК1	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК2	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
ЗК4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК8	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК9	Здатність бути критичним і самокритичним.

СК2	Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
СК3	Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.
СК4	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
СК10	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ПРН3	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
ПРН4	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
ПРН7	Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
ПРН15	Застосовувати набуті спеціальні компетентності на широкому громадсько-політичному та суспільному рівнях, аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві.

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь, доповідь, виконання завдань
на практичному занятті

до 6 балів

б) робота на лекціях

до 8 балів

в) самостійна робота

до 7 балів

г) іспит

до 25 балів

Робота на лекціях оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять, грамотність і охайність ведення конспекту.

Робота на практичних заняттях оцінюється за наступними критеріями:

- 5–6 балів – студент не мав пропусків занять без поважних причин, у повному обсязі опанував навчальний матеріал, робить аргументовані висновки, демонструє вміння використовувати набуті знання;
- 3–4 бали – студент володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, здатний частково застосовувати набуті знання у процесі вирішення практичних завдань;
- 1–2 бали – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але у процесі його викладу припускається неточностей, відчуває труднощі у формулюванні висновків.

Самостійна робота оцінюється в залежності від доповіді, підготовленої студентом (повнота розкриття теми, аналіз та систематизація інформації, логічність викладу, творчий підхід).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
83-89	B	добре
75-82	C	
68-74	D	задовільно
60-67	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- усні відповіді;
- презентації;
- іспит.

Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 2. Зародження та становлення української історіографії

Тема 1. Вступ до курсу української історіографії

Об'єкт, предмет і завдання курсу. Місце і функції української історіографії в системі історичної науки. Категоріальний / понятійний апарат української історіографії. Основні етапи розвитку української історіографії як наукової дисципліни.

Тема 2. Історичні знання в стародавній Україні-Русі

Фольклор як попередник історіописання. Південно-руські літописи як пам'ятки історіографії. Історичні знання у пам'ятках давньоруської літератури.

Тема 3. Розвиток історичних знань на українських землях у XV – першій половині XVII ст.

Західно-руські / білорусько-литовські та українські літописи XV – першої половини XVII ст. Історичне письменство XVI – першої половини XVII ст. Історичні знання у мемуарах, щоденниках і пам'ятках літератури XVI – першої половини XVII ст.

Тема 4. Розвиток історичних знань та історичної думки на українських землях у другій половині XVII – XVIII ст.

Пізнє українське літописання. Народження українського історичного наративу. Антикварний напрям в українській історіографії. Історія у пам'ятках українського письменства.

Змістовий модуль 2. Українська історіографія XIX – початку XXI ст.

Тема 5. Історична наука в Україні у першій половині XIX ст.

«Історія русів» та її місце в українській історіографії. Український історичний наратив першої половини XIX ст. М. Максимович і початок науково-критичного вивчення історії України. Формування інфраструктури історичної науки в Україні та регіональних наукових осередків.

Тема 6. Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Основні напрями історичної науки в Україні. Розвиток інфраструктури історичної науки в Україні. Зміцнення джерельної бази історичної науки в Україні.

Тема 7. Розвиток української історичної науки у XX ст.

Історична наука в Українській РСР. Розвиток історичних студій на Західній Україні в міжвоєнний період. Українська еміграційна історіографія.

Тема 8. Історична наука в незалежній Україні

Модернізація інфраструктури історичної науки. Методологічні пошуки та дискусії. Основні напрями історичних досліджень. Історична наука в українській діаспорі. Міжнародне співробітництво.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	включно з					усього	включно з				
		л	пр	лаб	інд	срс		л	пр	лаб	інд	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Зародження та становлення української історіографії												
Тема 1. Вступ до курсу української історіографії.	4	4					14					14
Тема 2. Історичні знання в стародавній Україні-Русі.	12	4	2			6	14	2				12
Тема 3. Розвиток історичних знань на українських землях у XV – першій половині XVII ст.	12	4	2			6	16		2			14
Тема 4. Розвиток історичних знань та історичної думки на українських землях у другій половині XVII – XVIII ст.	12	4	2			6	14	2				12
Разом за змістовим модулем 1	40	16	6			18	58	4	2			52
Змістовий модуль 2. Українська історіографія XIX – початку XXI ст.												
Тема 5. Історична наука в Україні у першій половині XIX ст.	12	4	2			6	14					14
Тема 6. Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.	36	4	8			24	16	2				14
Тема 7. Розвиток української історичної науки у XX ст.	20	4	4			12	14		2			12
Тема 8. Історична наука в незалежній Україні	12	2				10	18					18
Разом за змістовим модулем 2	80	14	14			52	62	2	2			58
Усього годин	120	30	20			70	120	6	4			110

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Галицько-Волинський літопис як пам'ятка історіографії.	2
2	Густинський літопис.	2
3	Козацькі літописи кінця XVII – початку XVIII ст.	2
4	«Історія русів» як пам'ятка української історіографії.	2
5	Народницький напрям в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст.	4
6	Державницький напрям в українській історіографії кінця XIX – початку XX ст.	4
7	М. С. Грушевський та його роль у розвитку української історичної науки.	2
8	Українська еміграційна історіографія.	2
Усього годин практичних занять		20

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка до практичних занять (теми № 1 – 8)	60
2	Сучасна українська історична наука: видатні постаті (доповідь про одного представника на вибір)	10
Усього годин на самостійну роботу		70

Методи навчання

Словесні методи навчання (лекція, бесіда);
 Інтерактивні методи навчання;
 Практичні методи навчання (виконання творчих завдань, підготовка доповідей, презентацій);
 Проблемний виклад матеріалу;
 Дослідницький метод навчання.

Форми контролю

Усне опитування;
 Доповіді;
 Творчі презентації;
 Іспит.

Розподіл балів

Розподіл балів за темами

	Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий екзамен	Сума
	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					
Тема	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	25	100
Бали	1	7	7	7	7	25	13	8		

Методичне забезпечення

Робоча програма навчальної дисципліни.

Силабус.

Плани семінарських занять та методичні рекомендації.

Питання на іспит.

Самостійна робота

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та підготовку до практичних занять; написання доповіді про одного з представників сучасної української історичної науки.

Питання до екзамену з української історіографії

1. Предмет, завдання і понятійний апарат української історіографії.
2. Основні етапи розвитку української історіографії.
3. Фольклор як попередник історіографії.
4. Південно-руські літописи як пам'ятки історіографії.
5. Історичні відомості у пам'ятках давньоруської літератури.
6. «Повість минулих літ» як пам'ятка історіографії.
7. Галицько-Волинський літопис як пам'ятка історіографії.
8. Історія створення та структура Галицько-Волинського літопису.
9. Джерельна база Галицько-Волинського літопису.
10. Історична концепція Галицько-Волинського літопису.
11. Західно-руські літописи XIV – XVI ст.
12. Українські літописи XVI – першої половини XVII ст.
13. Історія України у мемуарах, щоденниках та пам'ятках письменства XIV – першої половини XVII ст.
14. Козацькі літописи кінця XVII – початку XVIII ст.
15. Літопис Самовидця як пам'ятка української історіографії.
16. Літопис Г. Грабянки як пам'ятка української історіографії.
17. Літопис С. Величка як пам'ятка української історіографії.
18. Місцеві (регіональні) літописи другої половини XVII – XVIII ст.

19. Пізнє українське літописання (друга половина XVII – XVIII ст.).
20. Народження українського історичного наративу.
21. Антикварний напрям в українській історіографії другої половини XVII – XVIII ст.
22. Історія України у пам'ятках письменства другої половини XVII – XVIII ст.
23. «Історія русів» як пам'ятка історіографії.
24. Проблема авторства «Історії русів».
25. Історична концепція «Історії русів».
26. Український історичний наратив першої половини XIX ст.
27. М. Максимович і початок науково-критичного вивчення історії України.
28. Формування інфраструктури історичної науки та регіональних наукових осередків на українських землях у першій половині XIX ст.
29. Розвиток інфраструктури та зміцнення джерельної бази української історіографії у другій половині XIX – на початку XX ст.
30. Народницький напрям в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст.
31. Історія України в науковій спадщині М. Костомарова .
32. Внесок В. Антоновича в українську історіографію.
33. О. Лазаревський і лівобережна школа в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст.
34. Консервативний (державницький) напрям в українській історіографії кінця XIX – початку XX ст.
35. Історичні та суспільно-політичні погляди В. Липинського.
36. Історичні погляди та громадсько-політична діяльність Д. Дорошенка.
37. Головні етапи життя та діяльності М.С. Грушевського
38. Наукова спадщина М.С. Грушевського.
39. Історичні погляди М.С. Грушевського.
40. Розвиток історичної науки в Українській РСР у 20-х рр. XX ст.
41. Розвиток історичної науки в Українській РСР у 30-х – першій половині 50-х рр. XX ст.
42. Розвиток історичної науки в Українській РСР у другій половині 50 – 80-х рр. XX ст.
43. Українська еміграційна історіографія міжвоєнної доби.
44. Основні тенденції розвитку української еміграційної історіографії у післявоєнний період.
45. Модернізація інфраструктури історичної науки в незалежній Україні.
46. Методологічні пошуки і основні напрямки історичних досліджень в незалежній Україні.

Рекомендовані джерела та література

Історіографічні пам'ятки:

Антонович В. Б. Моя сповідь. Київ, 1995.

Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. Київ, 1971.

Галицько-Волинський літопис / [підготовка до друку і передмова М. Ф. Котляра]. Київ, 2002.

- Грушевський М. С. Історія України-Руси: В 11 томах, 12 книгах. Київ, 1994 – 2000.
Густинський літопис / [підготовка до друку і передмова О. П. Толочка]. Гарвард, 2013.
- Ефименко А. Я. История украинского народа. Киев, 1990.
Історіографічна класика. Антологія української історичної думки ХІХ – ХХ століть. Київ, 2020.
- Історія русів. Київ, 2001.
- Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография. – Киев, 1989.
- Липинський В. Листи до братів-хліборобів. *Липинський В. Твори.* Київ – Філадельфія, 1995. Т. 6. Кн. 1.
- Літопис Г. Грабянки / [підготовка до друку і передмова Ю. О. Луценка]. Гарвард, 1990.
- Літопис С. Величка / [підготовка до друку і передмова Г. В. Боряка і Т. Г. Таїрової-Яковлевої]. Київ, 2020.
- Літопис Самовидця / [підготовка до друку і передмова Я. І. Дзири]. Київ, 1971.
- Рігельман О. І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі. Київ, 1994.

Основна література:

- Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ, 1996.
- Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ, 2004.
- Колесник І. І. Українська історіографія (ХVІІІ – початок ХХ ст.). Київ, 2000.
- Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ, 2013.
- Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: курс лекцій. Чернівці, 1999.
- Марченко М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини ХІХ ст.). Київ, 1959.
- Оглоблин О. П. Українська історіографія. 1917 – 1956. Київ, 2003.

Додаткова література:

- Апанович Е. М. Рукописная светская книга в ХVІІІ в. на Украине: исторические сборники. Киев, 1983.
- Бовгиря А. М. Козацьке історіописання в рукописній традиції ХVІІІ ст. Київ, 2010.
- Винар Л., Атаманенко А. Українське історичне товариство: сорок років діяльності (1965 – 2005). Нью-Йорк; Острог, 2006.
- Вирський Д. С. Роксолани серед Сарматів: річпосполитська історіографія України (кінець ХV ст. – 1659). Київ, 2013.
- Водотика С. Нариси історії історичної науки УСРР 1920-х років. Київ, 1998.
- Герасименко Н. О. Олександр Лазаревський: життя і творчість (1834 – 1902 рр.). Київ, 2012.
- Гирич І. Б. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ – початок ХХ ст.). Київ, 2014.
- Гончар О. Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи. Київ, 2017.
- Дзира І. Я. Козацьке літописання 30 – 80-х рр. ХVІІІ ст.: джерелознавчий та історіографічний аналіз. Київ, 2006.

- Журба О. І. Становлення української археографії: люди, ідеї, інституції. Дніпропетровськ, 2013.
- История спора о подлинности «Слова о полку Игореве»: Материалы дискуссии 1960-х годов. Санкт-Петербург, 2010.
- Корпанюк М. Крайове та козацьке літописання як історико-літературне явище. Київ, 1997.
- Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.). Харків, 1996.
- Лисяк-Рудницький І. Вячеслав Липинський. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе*. Київ, 1994. Т. 2.
- Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Київ, 2000.
- Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями. Київ, 2018. Кн.1; Київ, 2019. Кн. 2.
- Піріг Р. Я., Тельвак В. В. Михайло Грушевський: біографічний нарис. Київ, 2016.
- Пінчук Ю. А. Микола Іванович Костомаров. Київ, 1992.
- Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. Київ, 2013.
- Пріцак О. Коли і ким було написано «Слово о полку Ігоревім». Київ, 2007.
- Рыбаков Б. А. Древняя Русь: сказания, былины, летописи. Москва, 1963.
- Рыбаков Б. А. Русские летописцы и автор «Слова о полку Игореве». Москва, 1972.
- Сакада Л. «Український історик»: генеза, тематика, постаті. Нью-Йорк; Київ, 2003.
- Толочко П. П. Літописи Київської Русі. Київ, 1994.
- Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи. Київ, 2014.
- Українська історіографія на зламі XX – XXI ст. Здобутки і проблеми. Львів, 2004.
- Улащик Н. Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания. Москва, 1985.
- Ясь О. В. Багатоликий Микола Костомаров. Київ, 2018.
- Ясь О. В. Історик і стиль. Визначні постаті українського історієписання у світлі культурних епох (початок XIX – 80-ті роки XX ст.). Частина 1 – 2. Київ, 2014.
- Keenan E. L. Josef Dobrowski and the Origins of the Igor' Tale. Harvard, 2003.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

- <http://history.org.ua> – Інститут Історії НАН України.
- <http://hrushevsky.nbu.gov.ua> – електронний архів М. Грушевського.
- <http://litopys.org.ua> – Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.
- <http://uhj.history.org.ua> – сайт «Українського історичного журналу».
- <http://www.historians.in.ua> – науковий історичний сайт Historians.in.ua.
- <http://www.nbu.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- <https://chtyvo.org.ua> – електронна бібліотека україномовної літератури.
- <https://diasporiana.org.ua> – бібліотека «Diasporiana».
- <https://uinp.gov.ua> – Український інститут національної пам'яті.